

HELENA
WESTERMARCK
*Mina
levnadsminnen*

NTAMO

*Mina
levnadsminnen*

1. Helene Schjerfbeck: *Helena Westermarck*.
Tillhör Bergsrådet Gösta Serlachius.

HELENA
WESTERMARCK

*Mina
levnadsminnen*

NTAMO
Helsinki
2 0 2 0

Faksimiletryck efter originalupplagan:
Söderström, Helsingfors 1941.

ISBN 978–952–215–804–8

OMSLAG
Göran de Kopior

PÄRMBILDER
Helena Westermarck, *Bondegård i Bretagne* (1884);
Helene Schjerfbeck, *Helena Westermarck* (1884),
Wikimedia Commons.

TILLVERKARE
BoD – Books on Demand GmbH,
Norderstedt, Tyskland

NTAMO
www.ntamo.net
Helsinki
2020

HELENA WESTERMARCK

MINA LEVNADSMINNEN

ÅBO 1941
ÅBO TIDNINGS OCH TRYCKERI AKTIEBOLAG

UTGIVARENS FÖRORD.

Helena Westermarck dog den 5 april 1938. I sitt den 3 mars 1932 dagtecknade testamente förordnade hon, att ränteinkomsten av den fond hon testamenterade till Svenska Litteratursällskapet i Finland skulle under de närmaste åren efter hennes död användas till bekostande av tryckning och utgivning av de levnadsminnen hon nedskrivit, och hon uttryckte därjämte den önskan, att utgivningen måtte verkställas av Rolf Pipping. Till Minnena skulle fogas ett rikligt bildmaterial, främst avbildningar av tavlor som hon målat. Dessa bestämmelser återfinnas i det utdrag ur testamentet som är tryckt i Sällskapets *Förhandlingar*, Ny Följd 15 (Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland, vol. CCLXXVI, Helsingfors 1939), s. 5 f.

Tidsförhållandena och utgivarens bundenhet av ämbetsplikter ha fördröjt utgivningen. För det material som förelegat och för dess behandling vid tryckningen redogöres i »Utgivarens anmärkningar» nedan s. 487 ff.

Utgivaren ber att få tacka flere personer som visat honom tillmötesgående och bistått honom på olika sätt.

Fröken Helene Schjerfbeck har tillåtit reproduktionen av det porträtt hon målat av Helena Westermarck (bild 1). Porträttet tillhör konstsamlingen på Mänttä. Bergsrådet Gösta Serlachius och Ingenjör Warner Silfversparr ha älskvärt ställt en fotografi därav till förfogande. Fru Tyra Borg har tillåtit reproduktionen av Helena Westermarcks tavla »Strykerskorna» (bild 39). Intendenten Axel Haartman har tillåtit reproduktionen av Helena Westermarcks tavlor »Torparen Qvarnström» (bild 40) och »Gammal Garibaldist» (bild 51), vilka tillhöra Åbo Konstmuseum, och har älskvärt ställt fotografier av dessa tavlor till förfogande. Professorskan Olga Hackman har godhetsfullt utlånat en fotografi av Fröken Ada Thilén (bild 25) och har tillåtit dess avbildande.

Professor Hugo E. Pipping riktade utgivarens uppmärksamhet på Fröken Schjerfbeck's porträtt av Helena Westermarck, har uppgjort den s. 485—486 införda släkttavlan och har bidragit med några rättelser. För identifikationen av några i texten omtalade men icke nämnda personer och för andra upplysningar som kunnat utnyttjas i anmärkningarna och personregistret tackar utgivaren Fröken Aline Pipping och allra mest Professorskan Anna Pipping. Vid urvalet av bilderna har utgivaren fått hjälp av Kamrer Henrik Zilliacus som representant för Söderström & C:o Förlagsaktiebolag och har i olika avseenden rönt stort tillmötesgående av Förlagets chef Magister Bertel Appelberg.

Åbo, den 29 november 1941.

Rolf Pipping.

*J'AIME LE PASSÉ, MAIS JE
PORTE ENVIE À L'AVENIR*

RENAN

INLEDNING.

Det har redan länge hos mig funnits en viss lust att nedskriva minnen ur mitt liv, men tanken att det jag upplevat och erfarit inte varit något mycket märkvärdigt och ovanligt har avhållit mig. Dock har samtidigt tanken att seder och levnadsformer under senare hälften av 1800-talet och de första årtiondena av det nya århundradet starkt förändrat sig och att dessa förändringar varit av så genomgripande art att det kan vara fara för att det framfarna hastigt kommer att glömmas, om försök icke göras att bevara minnen därav — denna tanke har kommit mig att försöka uppteckna sådant som jag varit med om och som jag har trott på något sätt kunnat ställas i samband med den kulturella utvecklingen hos oss.

Såsom infödt Helsingforsbarn har jag varit med om och sett de ofantligt stora förändringar, som både i yttre måtto och i liv, seder och umgängesformer ägt rum i min födelsestad under nämnda årtionden; icke minst i fråga om förändringarna i kvinnornas ställning i samhället och den förvandling och de nya värden, som därigenom tillförts samhällsutvecklingen, ha spåren av en ny tid blivit i hög grad uppenbara, men måste därjämte även förbli nästan obegripliga, ifall man inte känner till något om det som föregått den dag vi leva i dag.

Således vill jag försöka berätta något av det jag sett, minnes och vet.

FÖRSTA BOKEN

BARNDOM OCH TIDIGA UNGDOMSÅR

1.

UPPVAKNANDET.

Då jag låter tanken gå tillbaka till min barndom, är det tidigaste minne jag har kvar av mitt uppvaknande till medvetande om den värld vilken jag hade haft lyckan eller olyckan att oåterkalleligen vara försatt i — minnet av att jag hörde ett människohjärta slå.

I min levnadsteckning av Elisabeth Blomqvist omtalas, att systrarna Blomqvist firade julaftonen 1860 tillsammans med sina båda gifta systrar Constance och Sofie jämte deras män och barn, och där beskrivs även huru högtidsaftonen förflöt i det Blomqvistska hemmet, som då fanns i gården n:o 18 vid Annegatan, efter ägaren benämnd »Gripenbergs gård». Min mor — Constance — var den tredje i ordningen av professor Alexander Blomqvists och Charlotte Harrings döttrar. Hon hade den 14 december 1854 firat bröllop med filosofie magister Nils Christian Westermarck, och den ovannämnda julaftonen funnos redan deras tre äldsta barn i världen, nämligen min bror Rudolf, född den 1 december 1855, jag, född den 20 november 1857, och min bror Walter, född den 11 juli 1860. Huruvida den sistnämnda, som då bara var några månader gammal, var med och firade julaftonen hos våra mostrar, kan jag inte minnas. Jag tror det inte, men någon svårighet att föra honom dit hade det ju inte varit, ty mina föräldrars gård, n:o 7 Andrégatan, i hörnet av Annegatan, var belägen i närmaste närhet av den Gripenbergska gården,

det var bara att gå tvärs över gatan. Min äldsta bror och jag voro i alla händelser med på julaftonen.

Något egentligt minne av julaftonsfirandet äger jag inte, ty jag hade ju då nyss fyllt tre år. Men jag kan minnas liksom i en dröm en julgran med ljus i en stor sal, och sedan minns jag lika dunkelt, att jag antagligen hade blivit trött och fann mig sittande i min moster Sannys knä. Hon satt i en gungstol, och i det jag lutade huvudet mot hennes bröst, hörde jag hennes hjärta slå och tyckte att det var något underbart.

Jag vet inte varför det gjorde ett så starkt intryck på mig, att jag ännu efter så många års förlopp tydligt kan erinra mig det. Kanske var det någon omedveten förnimmelse av livets outgrundliga mystik. Ingen har ännu förmått utforska den innersta orsaken till att ett människohjärta börjar slå eller att det plötsligt upphör att klappa. Men när jag nu tänker tillbaka på de drömlika första förnimmelserna av att jag fanns till, så gläder det mig, att det jag tidigast kan erinra mig, är minnet av att ett annat människohjärta klappade emot mitt.

Bland de dunkla minnena från min tidigaste barndom fladdra även för min inre syn några bleka hågkomster från somrarna 1861 och 1862, tillbragta på Saaris gård i Mäntsälä socken, där mina föräldrar av ägaren, herr Carl Sederholm, en bror till litteratören Th. Sederholm, som var gift med min mors syster Sofie, över sommaren hade hyrt ett par rum i övre våningen av karaktärsbyggnaden. Den ena av dessa somrar var oerhört regnig, dag ut och dag in strömmade regnet ned, och det jag tydligast kommer ihåg är en stor vattenpuss mitt framför ingångsdörren, gränslöst frestande och lockande för oss barn, med det förbjudnas omotståndliga tjuskraft.

En gång minns jag också, att då jag varit ute och lekt och kom in igen, saknade jag min mor. Hon hade gått ut för att promenera, sade man mig. Vi barn voro så vana att ständigt vara tillsammans med vår mor, att underrättelsen att hon inte

var hemma men hade gått ut, utan att ta oss med, föreföll som den gränslösaste olycka. Jag kände mig hopplöst övergiven och började bittert gråta. För att trösta mig, gav man mig några fikon, jag minns att det fanns ett överflöd av fikon på Saaris den sommaren, emedan fru Sederholms bror, som var sjökapten, hade fört med sig en massa fikonlådor från Spanien, och deras innehåll utgjorde inte minst för oss barn en glädjekälla. Att fikonen, som man bjöd mig den gången, kunde skänka mig någon tröst, tvivlar jag på, emedan den förhärskande känslan hos mig så långt tillbaka jag kan minnas, var en gränslös kärlek till min mor. Jag tyckte mig aldrig ha någon riktig ro, där hon ej var med, och denna känsla behärskade mig länge — kanske i viss mening hela livet igenom, ända tills hon för alltid gick bort. Senare i livet, då vi voro skilda, då jag för studier vistades i utlandet eller då mina föräldrar tillbringade somrarna vid badorter i Sverige eller Norge, skrevo min mor och jag alltid mycket ofta och regelbundet till varandra.

Det vanliga dagliga livet kvarlämnar väl hos ett litet barn endast hågkomsten av hemmet, sådant det i allmänhet var. Och det är helt naturligt, ty hemmet är ju de små barnens hela värld. I ett gott och lyckligt hem går livet sin jämna gång, och i de forna enkla hemmen hände sällan något ovanligt.

Då jag nyss fyllt fyra år, inträffade emellertid en ovanlig tilldragelse i vår släkt. Min morbror, Anton Blomqvist, skulle fira bröllop, och även jag hade blivit inbjuden att följa med till bröllopfesten.

Min mor sydde åt mig en vit muslinsklänning, som sammanhölls kring livet av ett brett, rosafärgat sidenband. Något skönare än detta skärp, knutet i en stor rosett med nedhängande bandändar, kunde inte finnas, trodde jag, och emotsåg med största spänning dagen, då jag finge bära denna vackra bröllopsskrud.

Dagen kom, men blev tyvärr en av de allra kallaste under den ovanligt kalla vintern. Kvicksilvret sjönk oavlåtligt, och mot aftonen, då tiden var inne att kläda oss till bröllopfesten, visade termometern 30 grader under fryspunkten. Kölden sköt sina skott i byggningsknutarna, och isblommorna sirade fönsterrutorna med alltjämt mer sammansatta och konstfärdiga mönster.

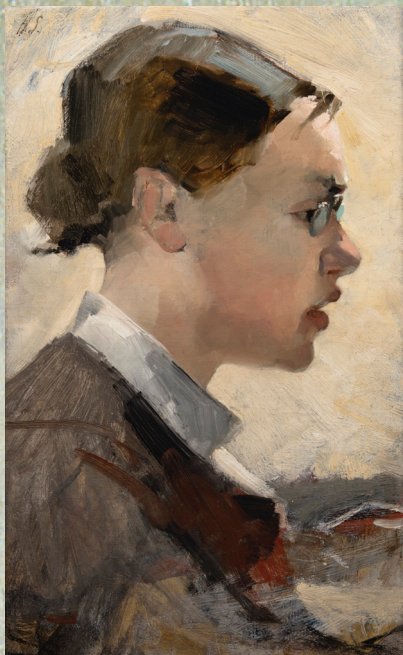
Min mor skakade bekymrad på huvudet, då hon rådfrågade termometern, men slutligen avgjorde min far saken på sitt bestämda vis. Jag var alltför liten att föras ut i en sådan köld och måste därför stanna hemma, medan min äldsta bror fick följa med. Så lydde hans dom.

Jag minns inte, om denna bestämning kom mig att fälla tårar, men jag antar att jag inte gjorde några försök att få den upphävd, emedan vi barn redan tidigt visste, att vår fars beslut voro oryggliga. Min mor kysste mig till farväl med förmaningen att vara snäll, och lovade föra med sig hem några bitar av bröllopskonfekten.

Den som på bästa vis sökte trösta mig över förlusten av det med så mycken glädje emotsedda nöjet, var vår sköterska.

Albertina var en personlighet på sitt vis. Vi tyckte om henne, hon var snäll med oss och utgjorde för oss helt naturligt en del av hemmet.

Hon hade, efter vad jag hört, aldrig förr tjänat i en stad, utan kom till oss direkt från Sibbo och hade även en viss lantlig prägel. Men hon ägde också ovanliga insikter och färdigheter, som för stadsbarn hade ett stort behag. Det var för oss både nytt och roligt att stå och se på, huru hon kunde låta spinnrockshjulet virvla omkring så att ekrarna försvunno, och hur hon kunde karda ull och bomull till långa, mjuka flagor. Och då hon på kvällarna satt i barnkammaren och sydde eller stickade strumpor, porlade sagorna fram över hennes läp-

”Genom Helene Schjerfbeck, som vistats i Bretagne under vintern och nu på våren återkommit till Paris, fingo vi goda anvisningar och rekommendationer för att kunna göra vår vistelse i Bretagne så fördelaktig och givande som möjligt. Så begavo vi oss av vid midsommartiden och styrde kosan längs ut mot väster till den lilla staden Concarneau i Finistère vid Atlantens kust.”

Helena Westermarck (1857–1938),
konstnär, författare och kvinno-
sakskämpe, berättar om villan i
Brunnsparken, lillebrors gråt,
Fr. Cygnaeus’ ögonbryn, Z. Topelius’
skolbesök, studier vid Académie
Colarossi, cypresser i Firenze,
papegojor hos Mme Dumanoir samt
ofärdsåren, rösträttskampanjen och
inbördeskriget i Finland.

NTAMO 2020
978-952-215-804-8

9 789522 158048